

mellan känslan och förnuftet i hans sista stora arbete om etik *Human Society in Ethics and Politics* från 1954. Løgstrup kommer in på Russells dilemma när det gäller hans syn på det onda och citerar honom: «When I am compelled, as happens very frequently in the modern world, to contemplate acts of cruelty which make me shudder with horror, I find myself constantly impelled towards an ethical outlook which I cannot justify intellectually. I find myself thinking, <These men are wicked and what they do is bad in some absolute sense for which my theory has not provided>» (Russell, s. 128). Detta är naturligtvis otilfredsställande, men en teologiskt förankrad etik har ett annat problem att brottas med som Russell slipper; hur skall det onda förklaras i ljuset av tron på en god och allsmäktig Gud?

Pigdens bok har många förtjänster — inte minst inledningen — som ger en god introduktion till Russells etiska tänkande. Han har valt ut trettio texter och försett var och en av dem med intressanta och informationsrika kommentarer där han sätter in dem i sin kontext. Han har delat in texterna i fem sektioner. Den första «A moralist in the making: the pre-*Principia* writings» innehåller utdrag ur Russells första dagbok från ungdomsåren. Detta kan kanske te sig något märkligt, men man förvånas av djupsinnet i dessa tidiga etiska reflexioner. Den innehåller också uppsatser som Russell skrev för Sidgwick under sitt fjärde år vid Cambridge samt ett par essäer som Russell lade fram för «Apostlarna».

Den andra sektionen «Meta-ethics» innehåller tio texter och börjar med Russells recension av Moores *Principia Ethica*. Den är intressant på många sätt och speciellt för hans diskussion om huruvida begreppet «god» kan och bör definieras eller ej. Diskussionen är av principiellt intresse för all begreppsbyggnad och Russell behandlar i sin *The Principles of Mathematics*, som kom ut samma år, problematiken rörande de odefinierbara begreppen inom matematiken och logiken. Både Russell och Moore hade kommit till slutsatsen att alla begrepp inte kan definieras, eftersom det skulle leda till cirkelresonemang. Frågan är bara vilka begrepp som skall lämnas odefinierade och hur man skall nå klarhet i vad det egentligen innebär att definiera ett begrepps mening i olika sammanhang.

Den tredje sektionen «Reasons and the passions» består endast av ett kort utdrag ur *Human Society in Ethics and Politics* där Russell kommer in på Humes berömda sats att förnuftet är passionernas slav. Denna tes har kommit att ligga till grund för den s.k. «belief-desire-modellen», som säger att trosföreställningar i sig inte är nog att motivera handlingar; för detta krävs även önsknings- och känslor.

Den fjärde sektionen «The function of morality» består av tre kortare texter om moralens funktion, ett

intressant interludium «A new morality versus no morality» samt ett längre utdrag från *Power: A New Social Analysis* från 1938, en bok som Russell själv ansåg underskattad.

Den femte och sista sektionen «Contemplation and the good life» inleds med ett andra kort interludium «Spinoza and the ethic of impersonal self-enlargement», där Pigden åter tar upp Spinozas inflytande på Russell, och följs av tre kortare textutdrag.

Boken är försedd med en omfattande bibliografi och ett detaljrikt index som gör det lätt att finna sin väg i en bok som kan rekommenderas till den som tror att Russell inte har något av intresse att säga i etiska frågor. Boken belönades med Russellsällskapets «Book Award» för den bästa boken av intresse för russellstudier i konkurrens med ett tiotal andra böcker om Russell.

Stefan Andersson

Arne Jarrick: *Hamlets fråga. En svensk självmordshistoria*. 239 sid. Norstedts, Stockholm 2000.

*Hamlets fråga* heter en ny bok av historieprofessorn Arne Jarrick. Huvuddelen är en genomgång av självmordets historia i Sverige byggd på rättegångsprotokoll främst från sexton- och sjuttonhundredatalen. Men boken är inte i första hand en rättshistorisk eller socialhistorisk översikt. Jarrick gör ett försök att komma åt det allmängiltiga djupt mänskliga som skymtar i de historiska dokumenten. Han visar hur man kan ana sig till gemensamma drag i självmördarnas tragiska kamp och upptäcka en bild av människans belägenhet och drivkrafter i domarnas resonemang. Domstolsmaterialet analyseras ur existentiell synpunkt och Jarrick avslutar sin bok med en egen teori om vad som kan ha drivit de olyckliga människor som framträder i rättegångsprotokollen. Uppfattningar av människan är som Jarrick själv antyder bokens grundtema.

Analyserna i boken är känsligt genomförda och Jarrick skriver ledigt och klart med en sökande inställning som inger respekt. Det har blivit en viktig bok som borde finna många läsare, inte minst bland teologer. De teologiska aspekterna är som man kan vänta sig många. Jarricks kunskaper om den mångbottnade kristna traditionen är också tillförlitliga. Det finns mycket att ta upp till diskussion i boken. Jag skall lyfta fram ett par frågor som kan vara av särskilt intresse för systematiska teologer.

Den första gäller troslärans betydelse för dem som överväger självmord. Jarrick visar hur handlandet på ett egendomligt sätt bryter mot någon slags logisk tillämpning av lärosatser. Det finns flera exempel på människor som begår självmord för att de tror sig vara uteslutna från Guds nåd. Men just genom

själv mordet blir de enligt den allmänt omfattade folkliga teologin säkert uteslutna från Guds nåd och går till evig fördömelse. Jarrick säger om kvinnan Carin från Rådmansön att hon skyndade på sin egen fördömelse genom en självväld hädangång. På flera ställen framgår det att tron på ett liv efter döden verkar både kunna fungera som skäl för att finna det här livet meningsfullt och för att förakta det. Den teologiska frågan blir förstås: På vilket sätt får en religiös lära genomslag i människors handlingsliv? Jag tror med stöd av Durkheims klassiska undersökning att det oftast inte är genom några logiska tillämpningsresonemang utan genom den sociala miljö eller den livsform som skapas av de religiösa lärorna och berättelserna. Bedömningen av en teologisk lära måste därför alltid ta med en undersökning av det sociala sammanhang och det sätt att leva som understöds av läran.

Naturligtvis måste en teolog också fundera över den egendomligt fördömande inställning till självmord som tog sig uttryck i rättegångar mot de döda och i besynnerliga regler om hur och var de skulle få begravas. Den inställning till självmord som resulterat i alla de domstolsprocesser Jarrick refererar levde länge i teologin. I det stora uppslagsverket *Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche* från 1906 finns en lång och saklig artikel om självmordet. Den slutar med att författaren argumenterar för att kyrkan skall behålla de särskilda reglerna för begravning av självmördare. På det sättet, säger han, kan kyrkan motverka en liberal och okristen syn på självmord. Visst kan man argumentera för att en kristen människa bör lita på Guds nåd och låta sitt liv vila i Guds händer även när skulden tynger och livet mörknar. Men att i efterhand straffa den som i sin förtvivlan inte orkar leva är en annan sak. Att härleda något sådant ur läran om livet som en gåva av en kärleksfull Gud blir ett nytt exempel på den absurda logik som länkar lära och liv i kyrkans historia. Man måste komma ihåg att samma kyrkliga etablissemang som dömdo självmördare till begravning utanför kyrkmuren gärna välsignade de vapen som dödade och lemlästade skaror av människor på den europeiska kontinenten. Nu finns det mera positiva drag i kyrkans handlande man kan lyfta fram. Det är uppenbart att präster och församlingar arbetade med att stödja människor som hotade att begå självmord. Det finns en tidig självmordsprevention inom kyrkan. Idén om en evig fördömelse för den som tar sitt liv har heller inget stöd i officiell ortodox protestantism. Men slutsatsen blir ändå att kyrkan haft svårt att i praktiken omsätta sin grundidé om livets helighet. Den stora uppgiften för kyrklig lära och kyrkligt liv nu blir att finna former för att konkretisera helighetsidén i vår sociala situation och med vår tids kunskaper. Det är ingen lätt uppgift.

I slutkapitlet lägger Jarrick fram sina egna tankar om drivkrafterna till självmord. Han bygger då främst på sina tolkningar av rättegångsmaterialet och han gör det på ett försiktigt och varsamt sätt utan stora anspråk. Grundtanken är att skammen är en så stark kraft att den kan övermanna människan och släcka viljan att leva. Det är väl värt att följa Jarricks resonemang. Självmord blir jag inte riktigt övertygad. Jag skulle snarare vilja lyfta fram sådant som svikna eller brutna gemenskapsrelationer. Det viktiga är att det allvarliga, kunniga och nyansrika samtal som Arne Jarrick inlett med sin bok får fortsätta.

Anders Jeffner

Platon: *Skrifter, Bok 1. Sokrates Försvartal/Kriton/Euthyfron/Laches/den mindre Hippias/Gästabudet/Faidon/Gorgias. Översättning, förord och noter: Jan Stolpe. 444 sid. Atlantis, Stockholm 2000.*

Att översätta Platon är knappast någon lätt uppgift. I stort sett hela vår västerländska filosofi får sin första terminologiska dräkt i hans dialoger, och många av de hugskott, idéer och argument som utformas (och utspelas) i dialogerna har traderats, omformats, vridits och vänts många gånger om innan de nått fram till oss. Den som översätter Platons text tvingas alltså att ge sig i kast med ett högggradigt överlagrat, palimpsestiskt material. Inga termer är filosofiskt oskyldiga eller självklara och varje översättning blir därmed också ett filosofiskt ställningstagande — som när Stolpe (helt rimligt i mina ögon) väljer att överge den traditionella översättningen av *eidos* och *idea* och skriver <form> i stället för <idé>. Detta är naturligtvis ett medvetet val, betingat av Stolpes försök att neutralisera de platoniska termernas historiska laddning för att kunna återge vad som står i texten. Han skriver i sitt förord: «Hur gör man då för att återge dem [termerna och begreppen] denna karaktär — för att få dem unga och obelastade på nytt? Det går inte att backa bandet och låtsas som om två och ett halvt årtusendes historia och filosofisk debatt inte har ägt rum. Jag har här bara pekat på svårigheten.»

Nej det går inte att backa bandet, men Stolpes arbete med och respekt för den platoniska texten, dess terminologi och inte minst dess dramaturgi har resulterat i en ypperlig svensk Platon. Stilistiskt är Stolpes text väl så njutbar som någonsin den närmaste föregångaren Lindskogs och terminologiskt är den så vitt jag kan bedöma (och i motsats till Lindskogs) helt tillförlitlig. Den nya platonöversättningen är kort sagt en text att arbeta med och glädjas åt.

Mats Rosengren